

PUSZCZA BIAŁOWIESKA -PERŁY NATURY-

czyli co czyni puszcę wyjątkową
z komentarzem Adama Wajraka i Karola Zuba

- *To nie żyjące tutaj żubry, wilki czy rysie stanowią o wyjątkowej roli Puszczy Białowieskiej wśród lasów Europy, ale naturalne procesy zachodzące w tym skomplikowanym ekosystemie...*
- *Oprócz bogactwa gatunkowego i naturalnych procesów ekologicznych, charakterystycznym elementem Puszczy Białowieskiej jest ogromna ilość martwego drewna, zarówno w postaci stojących drzew, jak również leżących pni i konarów...*

OSTATNIA PRAWDZIWA PUSZCZA

Puszcza Białowieska jest lasem niesamowitym z bardzo prostego powodu. Otóż jest jedynym prawdziwym lasem nizinnym strefy umiarkowanej jaki nam został, a dokładniej tu w Puszczy można znaleźć największe jego pozostałości. To, że ocalały jest cudem. Takich nie ma ani w Europie, ani w Ameryce Północnej.

Rozwój tego, co nazywamy europejską cywilizacją oparty był najpierw na bezwzględnej eksploatacji takich lasów, a potem na przekształcaniu ich przez sadzenie drzew najbardziej przydatnych do produkcji drewna. Tak było i jest w Europie oraz Ameryce. Tam europejscy kolonizatorzy przekształcili lasy, szczególnie w strefie umiarkowanej, równie mocno co na starym kontynencie.

Tymczasem w Puszczy Białowieskiej, przynajmniej w pewnej jej części, udało się uniknąć takich działań. Tu gospodarka leśna pojawiła się mniej niż sto lat temu i na szczęście nie dotknęła całej Puszczy. Możemy więc oglądać las, który jest lasem prawdziwym, bo kształtowały go siły natury, takie jak walka między gatunkami, pożary, wichury, kornik, a nie człowiek.

To dlatego właśnie w miejscach takich jak Obszar Ochrony Ścisłej Białowieskiego Parku Narodowego rosną olbrzymie drzewa, które w innych miejscach są już rzadkością. Na przykład odkryty przez Tomasza Niechodę świerk, który ma 52 metry wysokości jest najwyższym zmierzonym drzewem w Polsce. Rosnące tu dęby, klony i jesiony należą do najwyższych w Europie. Drzewa te są tak potężne właśnie dlatego, że we wzroście nie przeszkodził im człowiek.

Podobnie jest z mnogością rosnących tu gatunków drzew. Przybysz wędrujący po Puszczy jest zaskoczony tym, że poza znanymi mu z innych lasów świerkami, sosnami i dębami, w puszczańskich ostępach widzi rosnące klony, lipy i bardzo dużo grabów. Szczególne zdziwienie budzą lipy i klony znane jako drzewa bardziej parkowe niż leśne. Jednak to fałszywy obraz. Klony i lipy są drzewami leśnymi, tylko że w innych lasach zostały zastąpione gatunkami bardziej przydatnymi z produkcyjnego punktu widzenia.

MIĘDZYNARODOWY DZIEŃ RÓŻNORODNOŚCI BIOLOGICZNEJ

22 MAY 2013
INTERNATIONAL DAY
FOR BIOLOGICAL DIVERSITY
WATER & BIODIVERSITY

Międzynarodowy Dzień Różnorodności Biologicznej został ustanowiony przez Organizację Narodów Zjednoczonych i jest obchodzony co roku w dniu 22 maja. Celem utworzenia tego dnia było zwrócenie uwagi społeczeństw na kwestię różnorodności biologicznej i potrzeby jej ochrony.

WEJMUTKA Białowieska Akademia Bioróżnorodności, włączając się w obchody Międzynarodowego Dnia Różnorodności Biologicznej, przygotowała plenerową wystawę fotograficzną wraz z folderem, który trzymacie Państwo w swoich rękach. Zdjęcia do wystawy zostały dobrane tak, by pokazać niezwykle

różnorodne bogactwo flory i fauny Puszczy Białowieskiej od małych jej mieszkańców jak owady, czy grzyby wielkości kilku milimetrów do największego ssaka – żubra. Jednocześnie przypominając, iż największą wartością Puszczy Białowieskiej jest ogromna ilość martwego drewna oraz naturalne procesy ekologiczne.

Poza drzewami ogromnych rozmiarów, składem gatunkowym odmiennym, niż ten do którego przywykliśmy, wyróżnia Puszczę także olbrzymia ilość martwego drewna. Podczas , gdy w przeciętnym polskim lesie średnia ilość martwego drewna na hektarze waha się od 5 do 15 metrów sześciennych, w Obszarze Ochrony Ścisłej Białowieskiego Parku Narodowego wynosi aż 160 metrów sześciennych.

To właśnie martwe drewno stanowi o bogactwie Puszczy. Bez niego nie byłoby tu wszystkich dzięciołów, z moim ulubionym trójpalczastym na czele, który charakteryzuje się nie tylko żółtą czapczką, ale też tym, że potrzebuje do życia zaatakowanych przez kornika drzewostanów.

Bez martwego drewna nie byłoby całego niezwykłego świata grzybów, mchów, porostów i śluzowców. Owadów tak dziwnych i niespotykanych, jak bogatek wspaniały, zgmiotki czy rozmiazg kolweński.

Umierające drzewa, które gniją dziesiątki lat są tym samym dla Puszczy, czym obumarłe koralowce dla rafy koralowej. To one stanowią o tym, że Puszcza Białowieska jest jedyną prawdziwą i niestety ostatnią puszczą, podczas gdy z innych puszczy została nam już tylko nazwa.

Adam Wajrak

WYJĄTKOWOŚĆ PUSZCZY BIAŁOWIESKIEJ

Puszcza to nie tylko drzewa, te żywe i martwe, ale także tysiące innych stworzeń połączonych skomplikowaną siecią zależności. To jednak nie żyjące tutaj żubry, wilki, rysie stanowią o wyjątkowej roli Puszczy Białowieskiej wśród lasów Europy, ale naturalne procesy zachodzące w tym skomplikowanym ekosystemie.

Jest ona zarówno naszym oknem w przeszłość, jak też prawdziwym wzorcem z Sèvres dla innych obszarów leśnych. Puszcza Białowieska jest miejscem wyjątkowym, bo to ostatni tak dobrze zachowany las na niżu Europy, pozostałość pierwotnych puszczy pokrywających niegdyś cały kontynent.

Karol Zub

AUTORZY ZDJĘĆ:

Karol Zub

przyrodnik, miłośnik Puszczy Białowieskiej, fotograf przyrody, autor artykułów naukowych i popularnonaukowych.

Adam Wajrak

dziennikarz, popularyzator przyrody, autor książek i artykułów, bohater telewizyjnych programów przyrodniczych.

Mateusz Matysiak

fotograf i filmowiec, charyzmatyczny przyrodnik, wielki miłośnik ptaków, niestrudzony promotor piękna przyrody.

Janusz Korbel

miłośnik przyrody, działacz ekologiczny związany z Towarzystwem Ochrony Krajobrazu.

MARTWE DREWNO W LESIE, fot. Janusz Korbel

MARTWE DREWNO w lesie

Oprócz bogactwa gatunkowego i naturalnych procesów ekologicznych zachodzących w całym ekosystemie, charakterystycznym elementem Puszczy Białowieskiej jest ogromna ilość martwego drewna, zarówno w postaci stojących drzew, jak również leżących pni i konarów. Z punktu widzenia człowieka zjawisko obumierania i rozkładu to tylko marnowanie cennego surowca. Jednak w lesie procesy te stanowią podstawowe źródło materii organicznej, pierwiastków i wody niezbędnych dla innych organizmów oraz tworzą środowisko życia dla tysięcy gatunków, które uzależniły swoje życie od obecności martwego drewna.

ŻABA MOCZAROWA, fot. Adam Wajrak

ŻABA MOCZAROWA *Rana arvalis*

Na żaby moczarowe raczej nikt nie zwraca uwagi. Ot, zwykła brunatna żaba jakich wiele. Rzeczywiście jest to bardzo pospolity gatunek, ale po pierwsze, nawet pospolite gatunki bardzo szybko stają się rzadkie i dotyczy to szczególnie płazów, a po drugie dzięki żabom moczarowym możemy oglądać jeden z najwspanialszych przyrodniczych spektakli. Otóż wczesną wiosną z małych bajorek i rozlewisk można usłyszeć ich głos przypominający bulgotanie gotującej się wody, a jeżeli uda się Wam zakraść blisko, to wtedy zobaczycie, że brunatne samce z miłości zrobiły się niebieskie jak niebo.

KOSACIEC ŻÓŁTY, fot. Karol Zub

KOSACIEC ŻÓŁTY *Iris pseudacorus*

Jaskrawe kwiaty kosaćca żółtego rozświetlają latem mroczne, puszczańskie olsy, gdyż gatunek ten zasiedla tereny bagniste oraz płytkie wody stojące i wolno płynące. Nasiona kosaćca żółtego otoczone są łupiną, pod którą znajdują się przestrzenie wypełnione powietrzem, więc z łatwością unoszą się na wodzie i przenoszone są na znaczne odległości. Kłęczka kosaćca w dawnych czasach były znanym źródłem czarnego barwnika, a kwiaty żółtego. Kosaciec jest rośliną trującą, ale jak większość trucizn, w odpowiednich dawkach stosowany był leczniczo w dawnej medycynie ludowej. Podawano go między innymi jako afrodyzjak nieśmiałym młodzieńcom.

CZARKA SZKARŁATNA, fot. Mateuszz Matysiak

CZARKA SZKARŁATNA *Sarcoscypha coccinea*

Czarka szkarłatna jest jednym z najbardziej jaskrawo zabarwionych grzybów. Jej owocniki kształtem przypominają miniaturowe pucharki. Pojawia się najczęściej wiosną wśród topniejącego śniegu a czasami też zimą, podczas dłuższych okresów ocieplenia. Owocniki czarki wyrastają na gałęziach drzew liściastych leżących na ziemi. Jest to prawdziwa ozdoba wiosennego lasu, ale trzeba wykazać się spostrzegawczością aby dostrzec ją wśród butwiejących liści.

PRZYLASZCZKA, fot. Karol Zub

PRZYLASZCZKA *Hepatica nobilis*

Przylaszczka pospolita jest jednym z pierwszych kwiatów pojawiających się w lesie po stopnieniu śniegów, narażona jest więc na zrywanie i niszczenie, stąd też objęta została całkowitą ochroną. Występuje najczęściej na żyznych glebach z dużą zawartością próchnicy, ale jest stosunkowo pospolita w różnych typach lasów liściastych i mieszanych. Nazwa łacińska pochodzi od kształtu liści przypominających płaty wątroby. Możliwe, że nazwa ta ma związek z zastosowaniem przylaszczki w schorzeniach wątroby, gdyż w przeszłości była używana jako roślina lecznicza. Okazało się jednak, że zawiera dużo substancji toksycznych, które w większej ilości mogą powodować zatrucia.

NORNICA RUDA, fot. Karol Zub

NORNICA RUDA *Myodes glareolus*

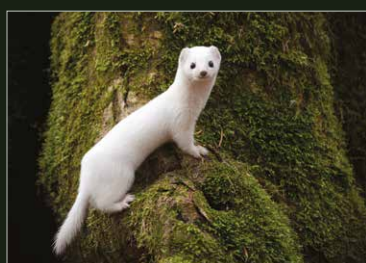
Nornice są chyba najbardziej prześladowanymi zwierzętami Puszczy Białowieskiej. Polują na nie sowy, myszołowy, łasice, lisy i kuny. Młode są wyjadane z gniazd przez dziki. Ich życie trwa krótko, zwykle kilka miesięcy. Jakby tego było mało, wiele nornic ma kłopoty ze zdobyciem pokarmu, gdyż na dnie pierwotnego lasu jest mało nadających się do zjedzenia rzeczy. Ale co 6-7 lat dęby rodzą olbrzymie ilości żołądź. Dla nornic to manna z nieba. Rozmnażają się wtedy na potęgę, na czym oczywiście korzystają ich prześladowcy.

MYSZ LEŚNA, fot. Karol Zub

MYSZ LEŚNA *Apodemus flavicollis*

Myszy leśne, choć z wielkimi uszami i wyłupiastymi, jakby zdziwionymi ślepkami wyglądają niewinnie, to należą do gryzoni, które nie dają sobie w kaszę dmuchać. Potrafią bronić się boleśnie gryząc. Znakomicie skaczą i się wspinają. Białowiescy naukowcy odnajdowali je na szczytach drzew. Co mogą robić tak wysoko? Otóż prócz pokarmu roślinnego nie gardzą też białkiem zwierzęcym. W latach w których jest ich dużo, bardzo wysokie straty ponoszą małe ptaki śpiewające. Myszy po prostu wyjadają im jaja lub pisklęta.

ŁASICA, fot. Karol Zub

ŁASICA *Mustela nivalis*

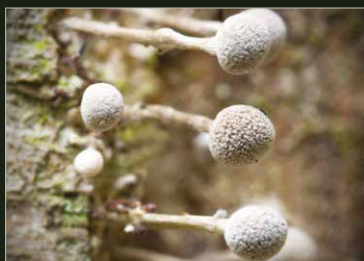
Jeżeli sóweczka jest najsprawniejszym ptasim drapieżcą, to łasica jest numerem jeden wśród ssaków. Nie wilki, nie rysie, ale właśnie małe łasice. Popatrzcie na ich kształt. Są cienkie i długie, co umożliwia im penetrowanie nor gryzoni. Ale i łasice mogą mieć kłopoty. Zimą zmieniają kolor futra na biały tak, aby uniknąć ataku ze strony np. ptaków drapieżnych. Brak śniegu może spowodować jednak, że białe umaszczenie które miało być atutem, stanie się poważnym problemem.

ŻAGIEW KASZTANOWA, fot. Karol Zub

ŻAGIEW KASZTANOWA *Polyporus badius*

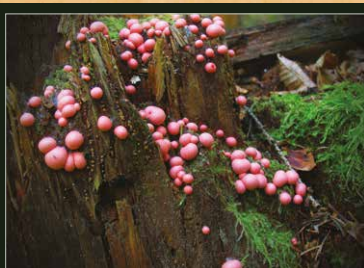
Żagiew kasztanowa, zwana też żagwią czarnotrzonową, wyrasta latem i jesienią na pniach drzew liściastych. Podobnie jak inne gatunki grzybów nadrzewnych powoduje rozkład drewna, stąd jest ważnym ogniwem obiegu materii w ekosystemie leśnym. Jest gatunkiem bardzo dekoracyjnym ze względu na intensywnie zabarwiony kapelusz, który wygląda jak polakierowany. Zazwyczaj spotykamy ją w lasach łęgowych lub w ciepłych grądach, ale nigdzie nie jest pospolita.

SUCHOGLÓWKA KOROWA, fot. Karol Zub

SUCHOGLÓWKA KOROWA *Phleogena fagina*

Suchogłówka korowa to niezwykle mały grzyb, osiągający wielkość zaledwie kilku milimetrów, ale jednocześnie bardzo cenny, gdyż jest zaliczany do reliktywów lasów pierwotnych. Występuje on na pniach martwych drzew i to jedynie w lasach naturalnych lub zbliżonych do naturalnych, stąd też jest gatunkiem bardzo rzadkim. Charakterystyczną cechą tego grzyba jest zapach przypominający przyprawę maggi.

RULIK NADRZEWNY, fot. Janusz Korbel

RULIK NADRZEWNY *Lycogala epidendrum*

Rulik nadrzewny na pierwszy rzut oka przypomina owocnik grzyba o żywo pomarańczowym zabarwieniu, ale w rzeczywistości jest śluzowcem. Śluzowce posiadają cechy zarówno roślin i grzybów, jak i zwierząt, ale najbardziej zbliżone są do pierwotniaków. W pewnych stadiach rozwojowych organizmy te mogą poruszać się, a odżywiają się bakteriami, grzybami oraz innymi mikroorganizmami. Rulika można najczęściej spotkać na pniach martwych drzew, szczególnie po deszczach. Po dojrzeniu jego kolor zmienia się na brązowy a pękająca okrywa uwalnia tysiące zarodników.

ZGNIOTEK CYNOBROWY, fot. Mateusz Matysiak

ZGNIOTEK CYNOBROWY *Cucujus cinnaberinus*

W lesie są owady, które atakują drzewa doprowadzając do ich obumierania, ale i one mają swoich wrogów, mogąc stać się ofiarami innych owadów drapieżnych. Takie polowania są zbliżone do łowów wilków czy rysy polujących na jelenie, z tą różnicą, że raczej mamy małe szanse, aby je zobaczyć gdyż odbywają się gdzieś pod korą. Jednym z takich drapieżców jest zgniotek. Popatrzcie, jak jest doskonale dostosowany do polowania pod korą. Ma nie tylko silne żuwaczki służące do chwytania ofiar, ale również jest spłaszczony, jak mało który chrząszcz, po to właśnie, by polować pod korą.

DZIEĆCIOŁ TRÓJPALCZASTY, fot. Mateusz Matysiak

DZIEĆCIOŁ TRÓJPALCZASTY *Picoides tridactylus*

Dzięcioł trójpalczasty różni się od innych dzięciołów nie tylko tym, że ma trzy, a nie cztery palce, oraz żółtą, a nie czerwoną czapeczkę. Jego charakterystyczną cechą jest także to, że nie boi się ludzi. Możecie go obserwować nawet z odległości kilku metrów, gdy żeruje obstukując drzewa. Nie będzie się bardzo wami przejmował, jeśli staniecie niedaleko jego dziupli, gdy karmi młode. Jednak jest to ptak rzadki, bo związany z obumierającymi, zaatakowanymi przez kornika drzewostanami świerkowymi, które w lasach gospodarczych są usuwane.

SÓWECZKA, fot. Mateusz Matysiak

SÓWECZKA *Glaucidium passerinum*

Sóweczka jest niesamowita nie tylko dlatego, że jest najmniejszą sową – wielkością przypomina szpaka, ale przede wszystkim dlatego że jest niezwykle skutecznym drapieżnikiem. Jej głównym pokarmem są gryzonie i małe ptaki, ale potrafi upolować kosa czyli ptaka większego od siebie, co innym socom raczej się nie zdarza. Inną jej niesamowitą cechą jest to, że jest sową dzienną w ciemnościach widzącą mniej więcej tak samo jak człowiek.

WILKI, fot. Adam Wajrak

WILK *Canis lupus*

W Puszczy żyją 3-4 wilcze watahy. Zwykle liczą około 5-8 osobników powiązanych ze sobą silnymi więzami rodzinnymi. Wataha jest jak jeden organizm. Razem poluje, odpoczywa. Młodsze osobniki pomagają w wychowaniu młodych parze rodzicielskiej. Naukowcy nie mają wątpliwości, że wilki mają wpływ na to, jak wygląda Puszcza, bo tam gdzie są te drapieżniki, jelenie boją się zgryzać młode drzewa.

ŻUBR, fot. Karol Zub

ŻUBR *Bison bonasus*

Żubry są ostatnimi przedstawicielami wielkich roślinożerców, jakie jeszcze 10 tysięcy lat temu żyły na naszym kontynencie. Do czasów nowożytnych udało im się przetrwać tylko dzięki temu, że były skutecznie chronione przez królów i carów. Po zagładzie w czasie pierwszej wojny, dzięki wysiłkowi wielu naukowców, udało się je przywrócić Puszczy. Dziś żyje ich tu ponad 500 i jest to największe stado tych zwierząt na świecie.

DWÓR WEJMUTKA

POKOJE I APARTAMENTY

ZAJĘCIA TERENOWE

HERBACIARNIA

SEMINARIA I WYKŁADY

WEJMUTKA Białowieska Akademia Bioróżnorodności

Naszą misją jest stałe zwiększanie stopnia świadomości ekologicznej społeczeństwa poprzez aktywną edukację. Nasze działania koncentrują się wokół tematyki różnorodności biologicznej, ochrony przyrody Puszczy Białowieskiej, obszarów Natura 2000, edukacji przyrodniczej oraz turystyki zrównoważonej.

ATUTY Białowieskiej Akademii Bioróżnorodności:

- **PRZYRODA PUSZCZY BIAŁOWIESKIEJ** - jeden z najlepiej zachowanych fragmentów lasu naturalnego Europy: lasy Białowieskiego Parku Narodowego
- **WSPÓŁPRACA Z NAJLEPSZYMI SPECJALISTAMI** - w zakresie szkoleń bioróżnorodności, przewodnictwa przyrodniczego i edukacji ekologicznej
- **DWÓR WEJMUTKA** - centrum szkoleniowo-edukacyjne urządzone w stylu Dworu Polskiego, z komfortowymi pokojami gościnnymi, salą konferencyjną oraz klimatyczną HERBACIARNIĄ

DZIAŁANIA Białowieskiej Akademii Bioróżnorodności:

- **WARSZTATY BIORÓŻNORODNOŚCI** - szkolenia ukierunkowane na poznanie bioróżnorodności i naturalnych procesów przyrodniczych zachodzących w lasach Puszczy Białowieskiej
- **PROJEKTY PRZYRODNICZO - EDUKACYJNE** - zajęcia i warsztaty edukacyjne dla rodzin z dziećmi, młodzieży, oraz inicjatywy promujące różnorodność biologiczną i ochronę przyrody
- **ORGANIZACJA POBYTU** - dla miłośników i pasjonatów przyrody, osób indywidualnych oraz grup zorganizowanych

Folder dofinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Osi 4 - LEADER Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie

Kontakt:

WEJMUTKA Białowieska Akademia Bioróżnorodności
ul. Kolejowa 1A, 17-230 Białowieża

tel. +48 85 68 12 117, fax. +48 85 68 12 385, kom. +48 698 404 944

email: wejmutka@wejmutka.pl; www.wejmutka.pl